

УДК 7.072.2:82-94(045)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-7>**Леся МИКУЛАНИНЕЦЬ,***orcid.org/0000-0002-6346-6532*

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри теорії і методики музичної освіти

Мукачівського державного університету

(Мукачево, Закарпатська область, Україна) *l.mikulaninets@gmail.com*

СУЧАСНИЙ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ЖИТТЄПИС: КОНЦЕПТУАЛЬНІ Й ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Нині гуманітаристика актуалізовує розвідки, які присвячені осягненню літопису митця. Він інтерпретується як виразник найважливіших смислів культури, особистісної й громадської свідомості, образу конкретної креативної персони, рефлексії на неї реципієнтів. Хроніки метра – це своєрідний спосіб вивчення дійсності, засіб експлікації здобутків *homo sapiens*. Мета статті – розкрити сутність та концептуальні положення основних типів сучасних біографічних праць, довести їх важливе значення для мистецтвознавчої презентації життєтворчості майстра. Методологія дослідження включає низку наукових підходів: біографічний – з метою характеристики розмаїтих вимірів буття маестро; культурологічний – задля усвідомлення взаємозв'язків між суспільними і духовними процесами; компаративний – для порівняння літописів; аналітичний – під час опанування літератури за темою публікації; теоретичного узагальнення – для підведення підсумків роботи. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в національному мистецтвознавстві систематизовано й означено провідні типи персонологічних студій.

В українській гуманітаристиці утвердився самостійний напрям – біографістика. Його завдання – спираючись на міждисциплінарні засади, синтез різних видів життєписів, запропонувати дієвий спосіб пізнання надбань майстра. Мистецтвознавчий літопис – це синтетичний, динамічний жанр, котрий відображає: результати багатоаспектного аналізу особистості крізь призму авторської суб'єктивності; інтелектуальну, наукову, художню, психологічну, філософську експлікацію найважливіших онтологічних подій, що визначили вектор практики видатної постаті; цілісну реконструкцію образу метра, яка об'єднує великий масштаб розрізненої інформації його буття і фахові напрацювання, епоху, домінуючі світоглядні орієнтири. Персонологічні розвідки володіють власною дослідницькою логікою, особливостями втілення композиційного задуму задля адекватного донесення провідних антропологічних доктрин. Ознаками мистецтвознавчої біографії є: хронологічний виклад фактологічного матеріалу, обґрунтованість положень і висновків, індивідуальний погляд на історію цивілізації, бажання зрозуміти культурний макрокосмос через мікркосмос неординарної людини.

Ключові слова: інтелектуальна біографія, наукова біографія, творча біографія, художня біографія, майстер, мистецтвознавство.

Lesya MYKULANYNETS,*orcid.org/0000-0002-6346-6532*

Candidate of Arts, Associate Professor;

Associate Professor at the Theory and Methods of Music Education Department

Mukachevo State University

(Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine) *l.mikulaninets@gmail.com*

CONTEMPORARY ARTS STUDIES BIOGRAPHY: THE CONCEPT AND TYPOLOGY SPECIFICS

Nowadays humanitarian studies implement the search dedicated to considering the artist's biography. It is interpreted as the manifestation of the following: the most important culture senses; personalised and social conscience; the image of a certain creative individual and its recipients' reflections. The master's chronicles are an original way of learning the reality and a means of *homo sapiens* achievements cognition. The objective of the article is revealing the essence and conceptual statements of the key types of contemporary biographical theses; confirming their importance for the arts studies presentation of the master's life artistry. The research methodology comprises a range of the following science approaches: biographical, i.e. characterising the various domains of master's being; culture studies, i. e. realising the links between the social and mental processes; comparative, i. e. comparing the chronicles; analytical, i. e. the grasp of literature sources referring to the thesis issue; theoretic generalisation, i. e. summarising the research results. The scientific novelty lies in the fact that for the first time ever, the key types of personified studies were systematised and defined in national arts studies field. Conclusions. In Ukrainian humanitarian domain, an independent trend of biography studies has been confirmed. Its tasks being based upon interdisciplinary background and the synthesis of various biography

kinds are to suggest an effective way of the master's heritage cognition. The arts studies chronicle is a synthetic dynamic genre reflecting the following: the results of multi-aspect personality analysis through the prism of author's subjectivity; intellectual, scientific, artistic, psychological, philosophical explication of the most significant ontological events having identified the vector of an outstanding profile's practice; coherent reconstruction of an artist's image combining a vast scale of miscellaneous information concerning their being and occupational heritage, the epoch and domineering outlook orienteers. Personified studies possess a certain research logics as well as the specifics of implementing the compositional ideas, for the appropriate revelation of the key anthropological doctrines. The arts studies biography characteristics as follows: chronological succession of the factual material; justification of the statements and conclusions; individual view on the civilisation history; the wish to understand cultural macocosm through the unique personality's microcosm.

Key words: *intellectual biography, science biography, artistic biography, artistic original biography, master, arts studies.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світових соціокультурних процесів відзначається особливою складністю та неоднозначністю, що вимагає переосмислення життєвих і творчих реалій. Філантропічні квестії, пов'язані з усвідомленням історії персони, її місії, в цивілізаційному поступі набувають актуальності. Провідне значення в експлікації зазначених проблем здобула біографія, яка виходить за рамки констатації онтологічних орієнтирів окремого індивіда. Вона активно інтегрується у науковий дискурс, розширює свої семантичні функції, формує нову методологію осягнення антропологічних питань, генерує філософську парадигму трансмодерної доби.

Нині в гуманітаристиці виняткову роль відіграє життєпис митця, котрий інтерпретується як виразник сутнісних духовних концептів, особистісної й суспільної свідомості, образу конкретної людини, її здобутків та рефлексій різних поколінь реципієнтів. Хроніки метра – це своєрідний спосіб вивчення реальності, алгоритм пізнання надбань homo sapiens. Таке розуміння вказаного жанру сприяло появі значної кількості його типів, кожен з яких ілюструє певну стратегію опанування літопису майстра.

Аналіз досліджень. Національна наука представлена великим об'ємом праць, що у багатоманітних аспектах студіюють буття провідних українських діячів. Задля вирішення низки завдань, пов'язаних із їх існуванням, вчені звертаються до розмаїтих типів біографій: інтелектуальної (В. Андреев, У. Граб, В. Кононенко, В. Левченко та інші), наукової (С. Ляшко, М. Мінаков, Л. Микуланинець, О. Онуфрієнко та ін.), творчої (О. Берегова, В. Бондарчук, І. Жданько, С. Тишко та інші), літературної (О. Кіт, В. Марінеско, Л. Мороз, О. Узлова та інші), психологічної (Р. Варнава, Н. Яковлева та інші), художньої (О. Дацюк, Л. Закалюжний, Т. Черкашина, М. Шаповал та інші) тощо. Репрезентовані роботи свідчать про зацікавленість вітчизняних авторів експлікацією цивілізаційних явищ через хроніки знакових постатей.

Мистецтвознавство найчастіше апелює творчими, інтелектуальними літописами. Це зумовлено певними сформованими традиціями, методологічними прийомами, результативність яких перевірена часом. Однак духовні трансформації сьогодення вимагають перегляду, доповнення наявних онтологічних поглядів на метра, враховуючи досягнення суміжних дисциплін.

Мета статті – розкрити сутність та концептуальні положення основних типів сучасних біографічних праць, довести їх вагомість для мистецтвознавчої презентації життєтворчості майстра.

Виклад основного матеріалу. У науковому дискурсі сьогодення важливими є питання, котрі артикулюють філантропічні категорії. Вони знаходять інтерпретацію в персонологічних розвідках, де застосовується міждисциплінарний підхід, комплекс дослідницьких методів.

В останнє десятиліття в мистецтвознавстві особливе значення має інтелектуальна біографія, свідченням цього є ряд монографій і статей. Її герой – інтелігент, цивілізаційна цінність котрого проявляється насамперед через раціональні звершення. Найчастіше крізь призму таких хронік висвітлюється буття вчених.

Інтерес до зазначеного літопису вимагає усвідомлення його змісту й провідних засад. Ознайомившись з роботами представників гуманітаристики (В. Андреев, У. Граб, В. Левченко та ін.), узагальнивши власний досвід, ми дійшли висновку, що це інтердисциплінарний жанр, який охоплює максимальний об'єм інформації про персонажа, еру, зв'язки з оточуючим духовним простором, креативну концепцію (реалізовану в опусах) задля виявлення суб'єктивного й соціокультурного побутування. Етимологія такої біографії засвідчує домінуючу роль інтелектуального компоненту. Тому вчений змушений ретельно вивчати наявні відомості, аналізувати масштабний спектр ідей, здобутків свого героя, звир'ятати різні інтерпретації іміджу з метою конструювання образу мислителя.

В. Левченко обґрунтовано вважає, що «інтелектуальний життєпис постає сукупністю основних

типів вказаного жанру: традиційного; біографії і контексту (на тлі суспільно-політичних змін, реорганізації інфраструктури системи освіти або науки, у контексті наукового співтовариства або родини тощо); просопографії (дослідження особи у всій сукупності її індивідуальних якостей); біографії та герменевтики (вивчення інтелектуальної продукції або інтелектуальних досягнень)» (Левченко, 2016: 162).

Можемо констатувати: в експлікованому літописі осмислення процесу креативного існування здійснюється задля побудови раціональної персонологічної доктрини майстра, котру реципієнт розкодує відповідно до власного досвіду. За такого підходу закономірним є включення в хроніки професійного дискурсу, дискусії й усталених поглядів на суперечливі факти біографії, висловлені представниками розмаїтих наукових шкіл, психологічні деталі, пов'язані з духовними і креативними пошуками діяча, та інше. Таким чином, ми отримуємо фундаментальну студію, яка уникає белетризованої оповіді. Її герой – людина тексту, вона презентує свій доробок через музичний, живописний, літературний (художній) та інші матеріали, що уможлиблює масштабну інтерпретацію неординарної постаті, вирішує гносеологічні, онтологічні квестіі.

Суголосний інтелектуальному життєпису науковий. Вказаний концепт мистецтвознавство ще не утвердило як загальноживаний. Визначення його сутності знаходимо в працях авторитетних дослідників суміжних дисциплін (С. Ляшка, М. Мінакова, О. Онуфрієнка та ін). Проаналізувавши провідні ідеї, ми дійшли висновку, що це тип розвідок, котрі ґрунтуються на достовірній, перевіреній, деталізованій інформації (без художнього домислу), де об'єктивно, цілісно подається літопис вченого, опис й інтерпретація здобутків, реконструкція способу мислення. Їх фокус – завершений портрет особистості, розгляд еволюції, трансформації її доктрини у практиці послідовників, опанування започаткованої дослідницької школи, виявлення впливу на поступ національної культури.

Підсумовуючи вищезазначене, доцільно навести думку М. Мінакова. Він артикулює: «Наукова біографія – це особливий жанр самоаналізу науки, який через життєпис «вдатного» науковця чи культурного діяча описує й унормовує науковий процес, а також формує певні тяглості в межах науки як суспільного феномену. В науковій біографії у найчистішому вигляді викристалізуються норми та цінності, характерні для ідеологічного поля історії науки й культури» (Мінаков, 2005: 31).

У мистецтвознавстві традиційний й методологічно розроблений творчий літопис. Автори оперують ним, коли усвідомлюють життєвий шлях з метою досягнення креативного буття метра, розуміння стильових параметрів опусів тощо. Визначення цього терміну енциклопедії та довідкові видання не надають, однак авторитетні науковці пропонують обґрунтоване, перевірене досвідом тлумачення сутності. В. Бондарчук вважає: «Творча біографія – це культурологічне дослідження-оповідь, побудоване не за принципом хронологічного нанизання, де кожний крок біографії Майстра працює як чергова фаза творчого сходження, піднесення, в яких прокреслюється єдність, цільність, що вирізняє особистості між інших постатей, індивідуальностей» (Бондарчук, 2017: 56–57). Наведена експлікація акцентує увагу на унікальності й неповторності суб'єктивного обліку, а послідовне розгортання онтологічного сценарію має ціллю виявити еволюцію поглядів персонажа. Тобто головна цінність жанру – це здобутки героя, саме вони «пишуть» персонологічну фабулу, увіковічують ім'я метра.

С. Тишко пояснює аналізовану нами дефініцію наступним чином: «Творча біографія музиканта невідривна від його культурного оточення, ширше – від культурних явищ, котрі супроводжували його життя й учасником яких він був, і ще ширше – від загального стану культури у відповідні часи, починаючи з хронологічних координат і до провідних закономірностей» (Тишко, 2019: 81). З такого ракурсу хроніки майстра усвідомлюються цивілізаційним центром, через них проходять, відображаються найвагоміші події конкретної епохи. Вони позначають ексклюзивність маестро, водночас своєрідність доби зумовлена активним проявом буття креативної персони.

Науково-педагогічна практика авторки статті, пов'язана з інтерпретацією літопису митця, дозволяє констатувати, що творча біографія – це репрезентація образу діяча, подана крізь призму висвітлення етапних моментів життя, розкриття психологічних аспектів, специфіки поведінки, означення закономірностей трансформації естетичних суджень, що знайшли відображення в опусах майстра, вплинули на духовний поступ країни, нації, епохи тощо. Такі хроніки вимагають осмислення суб'єкта в культурній проєкції, сприяють усвідомленню креативного стилю героя, історичної місії. Задля цього дослідник вибудовує таку методологічну стратегію, коли він разом із маестро переживає певні ситуації, вирішує суперечності, набуває досвіду, який допомагає реципієнтам тлумачити спадщину метра.

Оскільки мистецтвознавство апелює словом, то цілком закономірним є входження в персонологічний дискурс елементів художньої біографії. Цей тип літературної оповіді нині активно інтегрується у гуманітаристику. Т.Ю. Черкашина дає вичерпне визначення зазначеного поняття: «історія життя головного героя від імені сторонньої людини, що будується в хронологічному порядку – від народження до смерті, з короткими екскурсами стосовно історії родини та ставлення до зображуваної особистості нащадками, чи висвітлення певного найяскравішого етапу життєдіяльності головного героя, написана у результаті ретельно проведеного біографічного дослідження з опорою на реальні документи й факти. Класичні художні біографії всебічно висвітлюють постать видатної особистості на тлі сучасної епохи, іноді реконструкцією внутрішнього світу головного героя та елементами психоаналізу» (Черкашина, 2015: 140).

Мистецтвознавство також використовує вказану логіку й закони побудови літопису метра, запозичує прискіпливе ставлення до тексту, його стилістики. Досліджуваний нами жанр знаходиться у науковій площині, проте презентує людину, для якої етико-естетичні категорії є визначальними. Це зумовлює художній виклад матеріалу, створення специфічної, насиченої інтимними подробицями розповіді, що може бути прийнятною літературною повістю.

Проаналізовані нами типи хронік не відображають повноти всього спектру біографічного дискурсу. Експліковані літописи в «чистому» виді майже не побутують, а кожного разу демонструють новий варіант, взаємозбагачуються, взаємодоповнюються методологією один одного. Їх осмислення дозволяє стверджувати: проблема усвідомлення біографії майстра порубіжна різним галузям філантропічного знання, вимагає застосування комплексу антропологічних напрацювань. За довгий час функціонування життєпису

утвердилися певні традиції й закони написання. Проте будь-яка персону є неповторною, володіє власним сценарієм розгортання буття, що вимагає побудови індивідуальної моделі дослідження її історії. Мистецтвознавчі розвідки акцентують увагу на професійно-особистісній, креативних здобутках метра, осмислення його ролі в культурі.

Висновки. Проведена студія дозволяє констатувати: в українській гуманітаристиці утвердився самостійний напрям – біографістика. Його завдання, опираючись на міждисциплінарні засади, синтезі різних видів життєписів, запропонувати дієвий спосіб пізнання надбань майстра.

Мистецтвознавчий літопис – це синтетичний, динамічний жанр, котрий відображає: результати багатоаспектного аналізу особистості крізь призму авторської суб'єктивності; інтелектуальну, наукову, художню, психологічну, філософську експлікацію найважливіших онтологічних подій, що визначили вектор практики видатної постаті; цілісну реконструкцію образу метра, яка об'єднує великий масштаб розрізної інформації про його буття і фахові напрацювання, епоху, домінуючі світоглядні орієнтири.

Персонологічні розвідки володіють власною дослідницькою логікою, особливостями втілення композиційного задуму задля адекватного донесення провідних антропологічних доктрин. Ознаками мистецтвознавчої біографії є: хронологічний виклад фактологічного матеріалу, обґрунтованість положень і висновків, індивідуальний погляд на історію цивілізації, бажання зрозуміти культурний макрокосмос через мікркосмос неординарної людини.

Представлена стаття відкриває шляхи для подальшого осмислення специфіки сучасних біографічних робіт. Перспективним є вивчення трансформації життєпису в XXI столітті, виявлення в його змісті рис інших жанрів, усвідомлення сутнісних параметрів у дискурсі психології, соціології, політології та інших дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В. «Інтелектуальна біографія» історика: експлікація поняття. *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2011. Вип. 5. С. 333–341.
2. Бондарчук В. О. Творча біографія як явище культури: сутність культурологічного поняття та методи дослідження. *Теорія і практика актуальних наукових досліджень : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Львів, 27–28 жовт. 2017 р. С. 170–173.
3. Бондарчук В. О. Феномен творчої особистості Д. Гнатюка. *Магістеріум. Серія культурологія*. 2017. Вип. 68. С. 53–57.
4. Граб У. Методологічні аспекти сучасного вивчення інтелектуальної біографії музикознавства. *Українська музика*. 2016. Вип. 1 (9). С. 40–49.
5. Даценко В. П. Творча індивідуальність композитора в українському науковому дискурсі. *Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. Вип. 1. С. 173–179.
6. Левченко В. Інтелектуальна біографія – ключова модель дослідження історії генерації вчених-істориків Одеси. *Українська біографістика*. 2016. Вип. 14. С. 157–176.

7. Ляшко С.М. Поняття «наукова біографія» у теорії і практиці історико-біографічних досліджень. *Українська біографістика: збірка наукових праць*. 2013. Вип. 10. С. 25–47.
8. Мінаков М. Жанр наукової біографії: переплетення науки, політики та ідеології в Україні. *Український гуманітарний огляд*. 2015. С. 30–45.
9. Онуфрієнко О. П. Наукова біографія митця в культуротворчому контексті. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. Вип. 15. С. 194–198.
10. Тишко С. Шляхи культурологічних досліджень творчих біографій музикантів. *Київське музикознавство. Серія культурологія та мистецтвознавство*. 2019. №58. С. 79–90.
11. Черкашина Т.Ю. Художня біографія і біографічні мемуари: взаємонакладання дискурсів (на матеріалі художніх біографій французьких авторів). *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2015. Вип. 6. С. 139–148.

REFERENCES

1. Andreiev V. “Intelektualna biohrafia” istoryka: eksplikatsiia poniattia. [The historian’s “intellectual biography”: the explication of the notion]. *Eidos. Historical studies theory and history almanac*. 2011, 5, pp. 333–341 [in Ukrainian].
2. Bondarchuk V.O. Tvorchia biohrafia yak yavyshe kulture: sutnist kulturolohichnoho poniattia ta metody doslidzhennia. [Biography as a cultural phenomenon: the essence of the culture studies notion and research methodology]. *The theory and practice of the relevant science research* [in Ukrainian].
3. Bondarchuk V.O. Fenomen tvorchoi osobystosti D. Hnatiuka. [The phenomenon of D. Hnatiuk’s artistic personality]. *Magisterium. The culture studies series*. 2017, 68, pp. 53–57 [in Ukrainian].
4. Hrab U. Metodolohichni aspekty suchasnoho vyvchennia intelektualnoi biohrafii muzykoznavstva. [Methodological aspects of the contemporary study of musicology intellectual biography]. *Ukrainian music*. 2016, 1, pp. 40–49 [in Ukrainian].
5. Datsenko V.P. Tvorchia individualnist kompozytora v ukrainskomu naukovomu dyskursi. [The composer’s artistic individuality within the Ukrainian science discourse]. *The national culture and arts academy bulletin*. 2021, 1, pp. 173–179 [in Ukrainian].
6. Levchenko V. Intelektualna biohrafia – kliuchova model doslidzhennia istorii heneratsii vchenykh-istorykiv Odesy. [Intellectual biography as the key model of history research by Odessa generation of history scholars]. *Ukrainian biography studies*. 2016, 14, pp. 157–176 [in Ukrainian].
7. Liashko S.M. Poniattia “naukova biohrafia” u teorii i praktytsi istoriko-biohrafichnykh doslidzhen. [The “science biography” notion in the theory and practice of history and biography research]. *Ukrainian biography studies: the collection of science theses*. 2013, 10, pp. 25–47 [in Ukrainian].
8. Minakov M. Zhanr naukovoï biohrafii: perepletennia nauky, polityky ta ideolohii v Ukraini. [The science biography genre: the interaction of Ukrainian science, policy and ideology]. *Ukrainian humanitarian review*. 2015, pp. 30–45 [in Ukrainian].
9. Onufriienko O.P. Naukova biohrafia myttsia v kulturotvorchomu konteksti. [The artist’s science biography within the culture and artistic context]. *Contemporary issues of linguistics and literature studies*. 2011, 15, pp. 194–198 [in Ukrainian].
10. Tyshko S. Shliakhy kulturolohichnykh doslidzhen tvorchykh biohrafii muzykantiv. [The ways of culture studies research of the musicians’ artistic biographies]. *Kyiv musicology. Culture and arts studies series*. 2019, Nr 58, pp. 79–90 [in Ukrainian].
11. Cherkashyna T.Iu. Khudozhnia biohrafia i biohrafichni memuary: vzaiemonakladannia dyskursiv (na materialii khudozhnikh biohrafii frantsuzkykh avtoriv). [Artistic original biography and biography memoirs: the discourse interrelation (the case study of the French authors’ artistic biographies)]. *World literature: poetics, mentality and spirituality*. 2015, 6, pp. 139–148 [in Ukrainian].